

## PAPER DETAILS

TITLE: SIIRDE HALKBILIMI IZLEKLERİ: CAHİT SITKI TARANCI ÖRNEĞİ

AUTHORS: M Abdulbasit SEZER

PAGES: 50-62

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1716559>

**ŞİİRDE HALKBİLİMİ İZLEKLERİ: CAHİT SITKI TARANCI ÖRNEĞİ****M. Abdulbasit SEZER<sup>1</sup>****Özet**

Çağdaş Türk şiirinin 20. yüzyıldaki en önemli şairlerinden olan Cahit Sıtkı Tarancı, gerek ele aldığı imgeler gerekse şiirimize getirdiği yenilik ve ritim ile kendinden sonraki kuşakları etkiler. Ölüm, korku, endişe, aşk, özlem, yaşama sevinci, ayna gibi temleri dizelerine nakşeden Otuz Beş Yaş şairi, şiirlerinde halkbiliminin motiflerinden başarıyla yararlanır. Şair, masal, halk hikayesi, mitoloji, formel sayı, deyim vb. unsurları şiirlerinin dokusuna halk dilinin sadeliği ile dahil eder. O, özellikle masal motiflerini çağdaş şiirin imgeleriyle harmanlayıp güçlü ve zengin bir söylem geliştirir. Tarancı'nın şiirlerinde aynı anda bir Anadolu masalının lezzeti ile çağdaş Fransız şiirinin etkilerini görmek mümkündür. Bu çalışmada, daha çok yeni edebiyat disiplini içerisinde değerlendirilen Cahit Sıtkı'nın, halkbilimi izleklerini içerik bakımından kullanma şekli ele alınacaktır. Ayrıca şairin şiirlerinde zenginlik ögesi olarak yer verdiği halkbilimi izleklerinin halk kültüründeki kullanımları ve şairin dizelerinde yer alış şekilleri karşılaştırılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** halkbilimi izlekleri, masal, gelenek, metafor, deyimler

**FOLKLORE THEMES IN POETRY: CAHİT SITKI TARANCI EXAMPLE****Abstract**

Cahit Sıtkı Tarancı, one of the most important poets of Contemporary Turkish Poetry in the 20. century, impresses next generations with both his ages that he discussed and innovation that he brought to our poetry and rhythm. The Age Thirty five poet imprinting themes such as death, fear, anxiety, love, missing, the joy of living, mirror on to his verses benefits from motifs of folklore in his poems successfully. The poet implicates in tale, folktale, mythology, formal number, idiom and so on elements to the texture of his poems with the simplicity of folk speech. Specially, blending tale motifs with the images of contemporary poetry, he develops a powerful and rich discourse. In the poems of Tarancı, it is possible to see the effects of contemporary French poetry and the taste of an Anatolian tale at the same time. In this study, the usage of folklore themes in terms of content of Cahit Sıtkı who is mostly evaluated in new discipline of literature will be discussed. In addition, the folkloric traditions of poetry as poems of richness will be compared with the usage in folk culture and the way of taking place in poetry.

**Key Words:** folklore themes, tale, tradition, metaphor, idioms

**Giriş**

Halkbilimi, içerdiği öğeler bakımından birçok özel alana malzeme veren disiplinlerin başında gelir. Sosyoloji, tarih, coğrafya ve psikoloji bu alanlardan bazılarıdır. Edebiyatın diğer disiplinleri ile de yakın ilişkilerde bulunan halkbilimi, bu yönüyle son dönemlerde çağdaş Türk edebiyatı ile malzeme alışverişinde bulunur. Romanda Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Latife Tekin, Murathan Mungan, Hasan Ali Toptaş, İhsan Oktay Anar, Elif Şafak gibi yazarlar halkbilimi unsurlarını olay örgülerine başarıyla uygulamışlardır. Şiirde de Cahit Külebi, Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Ahmed Arif, Murathan Mungan gibi şairler bu yönleriyle dikkat çeker. Cemal Süreya'nın "*folklor şiire düşman*" söyleminde dile getirdiği "bizde hala folklor, halk deyimlerine fazlasıyla yer veren şairlerin kısır bir yolda oldukları sanıyordum" (Süreya, 1992: 23) görüşünün aksine halk kültürü unsurlarının çağdaş şiire zenginlik kattığı düşüncesinin daha makbul görüldüğü bir gerçektir. Aslında Cemal

<sup>1</sup> Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Öğretim Üyesi, absezer@hotmail.com.

Süreya bu tezini ortaya koyarken folklorla karşı değildir, sadece şairlerin şiire yenilik getirmesini arzular.

Eliot'un gelenekle beslenen sanat şubesi olarak şiiri işaret etmesi (Eliot, 2007) bu şairlerimizin esin kaynağı olarak halkbilimi kültür unsurlarını dizelerine nakşetmesi açısından önemlidir. Cahit Sıtkı, bütün şiirlerinin toplandığı *Otuz Beş Yaş* adlı kitabında gündelik yaşamın, ölümün, yalnızlığın, gurbetin, içsel bunalımın derin hallerini dizelerine titizlikle işleyerek edebiyatımızda kalıcı izler bırakmıştır. Bu eserde yer alan şiirlerin bir kısmı halkbilimi içerisinde değerlendirilen motiflerle ilgilidir: *İlk Cemre, Kırkinci Oda, Robenson, Sarayımız, Abbas, Aşk Masalı, Aşk Şarkısı, Yalnızlığımız* vb. şiirler halkbilimi motifleri ile zenginleştirilerek ortaya konmuştur. Daha çok Fransız şairlerinin etkisinde kalan Tarancı, hem Nedim, Şeyh Galip gibi klasik şairlerden hem de Yunus Emre gibi Türkçeyi içten ve öz bir şekilde kullanan halk şairlerinden de etkilenmiştir: "Halk edebiyatımız da Divan edebiyatı kadar hatta ondan da önemlidir. Bir Yunus Emre az şey mi? "Bir ben vardır bende ben'den içeri" Baudelaire'i bile kıskandıracak bir dizedir. Halk şairlerinin en çok hoşuma giden yanlarından biri de içsel bir hayat sahip olmalarıdır ki bence bu şair olmanın ilk koşuludur. Temiz Türkçenin de en güzel örneklerini ancak halk şairlerinde bulabilirsiniz (Tarancı, 2009: 23). "Eserlerinde Fransız şiirinin etkileri görülen ve onlardan Türk halk edebiyatı mahsullerini de eksik etmeyen Tarancı, şiirlerinin çerçeveli olmasını arzulamış, bilhassa ses değeri, önem arz eden ve okuyucuya akıcı bir üslupla ulaşan bir düşünceyi önemseydi (Eronat, 2007: 33) görülerek hem Doğu'ya hem de Batı'ya ait imge ve motifleri dizelerinde başarılı bir şekilde bir arada kullanmıştır.

### Bulgular ve Tartışmalar

Cahit Sıtkı Tarancı, halkbiliminin önemli türlerinden olan masalı ve masala bağlı olarak ortaya çıkan motifleri; halk hikayesi kahramanlarını ve bütünleştikleri çağrışımsal öğeleri; mitolojik unsurları; deyim, alkış, kargış gibi formel söylemleri; 14, 40, 1001 gibi işlevsel sayıları; halk kültüründe inanış ögesi olarak yer verilen hayvanları ve kültür unsuru olarak dinsel imgeleri şiirlerinde bir zenginlik ögesi olarak kullanır.

Tarancı'nın şiirinde dikkat çeken halkbilimi unsurlarının başında masal motifleri gelir. O, masalın içerdiği unsurları dizelerinde yer verdiği imgelerde, yaşamı boyunca peşini bırakmayan kaotik evrenle bağdaştırarak yeni bakış açıları geliştirir.

*Abbas* şiirinde Abbas'ın varlığı tıpkı masallardaki yardımcı kahramanlara benzemektedir. Asıl masal kahramanlarının maceralarında yaşadıkları çatışmalar, yaptıkları yolculuklar bir yardımcı kahraman sayesinde başarıya ulaşır. Masallarda farklı zaman ve mekânlarda kahramanın karşısına çıkıp ona yardım eden, yol gösteren ve amacına ulaşmasını sağlayan arap, ihtiyar kadın, ihtiyar erkek, konuşan hayvan vs. unsurlarla karşılaşırız.

*Abbas* şiirinde şairin istekleri masal bağlamında değerlendirildiğinde okurun hayal dünyasını zorlayan portreler ortaya çıkar. Buna göre; çilingir sofrası havuzun kenarında ve ağacın gölgesinde kurulacak, ay'a şairin gönlünce doğması için haber salınacaktır. Şiirde geçen "*bas kırbacı sihirli seccadeye*" dizesi hem Batı hem de Doğu masallarında sıkça karşılaştığımız uçan halı, uçan süpürge, uçan asa gibi yolculuk araçlarının dini bir yansıması olarak kabul edilebilir. "*Göster hükmettiğini mesafeye ve zamana, katıp tozu dumana*" dizeleri de masalın zaman ve mekân kavramları hakkında ipuçları verir. Tarancı, masallarda çoğu zaman belirsiz diye tanımlanan mekân ve zamana şiirde Abbas'ın sihirli seccade üzerinde çıktığı masalsı yolculukta "tayy-ı zaman ve tayy-ı mekân" kavramlarına göndermelerde bulunur.

Özellikle Batı masallarında yaygın olarak kullanılan uçan halı motifi, şairin dizelerinde yerel ve dini simge olan seccade ile ortaya konur. Zaman ve mekân kavramlarının çoğunlukla belirsizleştiği masallarda, kahramanların amaçlarına ulaşabilmeleri için kullandıkları ulaşım aracı olan uçan halı aynı işlevlerle Tarancı'nın şiirinde kullanılır:

Bas kırbacı sihirli seccadeye

Göster hükmettiğini mesafeye

Ve zamana (Tarancı, 2009: 171)

Ayna, klasik şiirde, tasavvufi Türk edebiyatında ve halk şiirinde yaygın olarak kullanılan bir metaforudur. Klasik şiirde parlaklık ve aydınlığı temsil eden bu nesne, pürüzsüz ve lekesiz oluşu ile sevgilinin kusursuz güzelliğine işaret eder. Tasavvufta Allah'ın göstergesi olarak ayna, bütün âlemlerin ve insanın sembolize edildiği bir yansıma aracıdır. Halk edebiyatında ise bu metafor, mitolojiden ve inanışlardan kaynaklı olarak anlamlar kazanır. Şaman elbisesinde yer alan aksesuarlardan biri olan ayna, *Pamuk Prenses* masalında olduğu gibi kraliçenin bir yüzleşme ve hesaplaşma aracıdır. “Ayna narsizm durumları için tipik bir simgedir. Mitolojik figür Narkissos’un kendi imgesini yansıtan sulara boğulması teması hatırlanırsa, Eski Yunan’dan beri aynanın hemen bütün toplumlar da narsizmle ilgili olduğu düşünülebilir. Pamuk Prenses masalında da narsistik kraliçe, ona güzel olduğunu tekrarlayan aynasıyla tanımlanmıştır” (Tura, 2008: 24). Cahit Sıtkı’nın şiirlerinde en çok kullandığı imgelerin başında gelen ayna, *Dar Kalıp* isimli şiirde şairin yüzleştiği bir araç olarak kullanılır. Tarancı, yaşamı boyunca yaşadığı yalnızlık, içine kapanıklık duygusunu ayna sembolü ile aşma çabasındadır. O, aynı şiirin devamında masalların önemli kahramanları olan devler ve cücelere göndermeler yaparak içinde yaşadığı fırtınaları anlamlandırmaya çalışır:

İnsanlar içinden kurtulup, ne zaman  
Aynamla baş başa, yapayalnız kalsam,  
Akislerle susup nihayet bir insan  
Olduğumu bana hatırlatır aynam  
Aynam aynam bana bir devle cüce  
Halinde gösterir içimle dışımı  
Bu müthiş tezadı düşündükçe  
Nasıl zaptedeyim ben haykırışımı (Tarancı, 2009: 65).

Narsistik kraliçenin güzelliğini her fırsatta dile getiren ayna, aslında Tarancı’nın şiirinde bir yüzleşme, hesaplaşma aracının yanında aynı zamanda ölümden korkan, yalnızlaşan, sürekli kaçan ve bedeniyle barışamayan bir insanın dramatik aksiyonlarının birer yansımasıdır:

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?  
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?  
Ya gözler önündeki mor halkalar?  
Neden böyle düşman görünürsünüz,  
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar? (Tarancı, 2009: 202).

Masallarda babaları tarafından kız çocuklarına hediye olarak sunulan aynalar, masal bağlamında çocukların yaşamına etki edecek olayların ve çatışmaların aşılmasında önemli birer araçtır. Cahit Sıtkı da çaresizliği ve endişeyi, sığınak olarak kullandığı aynalar vasıtasıyla aşmaya çalışır:

Bir ayna parçasından başka beni kim anlar,  
Bir mum gibi erirken bu bitmeyen düğünde?  
Bir kardeş tesellisi verir bana aynalar;  
Aynalar da olmasa işim ne yeryüzünde? (Tarancı, 2009: 47).

Cahit Sıtkı, Naki Tezel’in derlediği *Türk Masalları* içinde yer alan *Kırkıncı Oda* masalının önemli iki unsuru olan kırk oda ve şehzade motiflerine göndermeler yaparak şiir okurunun muhayyilesinde yeni ve taze devinimler oluşturur. Şiirde ifade edilmesi zor olan ölüm, tereddüt, keder, talih gibi imgeleri bir halk anlatısı olan masal motifleriyle bağdaştırarak kolaylaştırır:

Kırkinci odanın kapısında  
Ne varsa bu kapı arkasındadır  
Açsam ya açmasam kaygısında  
Aklım iki cihan arasındadır  
Kim bilir neler oluyor içerde  
Ya Rab! İnsan bahtım hangi ellerde  
Ha ben ha masaldaki o şehzade  
Gönlüm bir güzelin sevdasında (Tarancı, 2009: 176).

Tarancı'nın şiirlerinde dikkat çeken unsurların başında mekân gelmektedir. O, herkes gibi sıradan mekânların yalnız, endişeli, mülteci, derbeder ve her an kaçmaya hazır kişisidir. Aynı şair, masal mekânları olarak sıkça rastladığımız saray, şato, ıssız ada, kırkinci oda gibi fantastik ve gizemli mekânlara da sığır. Bunu yaparken kuşkusuz bilinçaltına gizlediği korkuların, kaygıların, kaçışların, eşiklerin, şifrelerin dışavurumunu derinden hissettirir:

Robenson, akıllı Robenson'um  
Ne imreniyorum sana bilsen  
Göstersen adana giden yolu  
Başımı dinlemek istiyorum (Tarancı, 2009: 160).

Masal mekânları içinde görkemli ve gizemli yapılara sahip olan saray, köşk, şato gibi olağanüstü mekânlar, hem Batı hem de Doğu masallarında anlatının akışına yön veren önemli unsurlardır. *Uyuyan Güzel, Binbir Gece* masallarında göz kamaştıran saray ve köşkler, olay örgüsü içerisinde çatışma unsurlarının doruk noktasına ulaştığı mekânlardır. Saray, şato gibi mekânlar; korunmanın, ihtişamın, mutluluğun birer sembolüdür. Tarancı, *Sarayımız* adlı şiirinde sevgili için tasarladığı bu olağanüstü mekânı halk anlatılarının söyleyiş özellikleri ile donatarak eşsiz ve büyümlü bir evren yaratır:

Sana öyle bir saray yaptırmak isterim ki  
Bir eşi henüz daha yapılmamıştır belki  
Henüz keşfedilmemiş, meçhul kalmış bir ada  
Gibi sahilden uzak, dalgalar arasında  
Bir saray, hem vücudun gibi beyaz mermerden  
Sema, deniz ve güneş girer pencerelerden  
Ve pencere camları gözlerinin renginde  
Mis kokusu duyulur bu sarayın içinde  
Bu sarayın içinde her şey güzel temizdir  
Çünkü her şey aksimiz ve gölgemizdir  
Burada yalnız biz varız, ne inler ne de cinler  
Yanan alınlarımız yalnız burada serinler  
Cenneti bulmuş gibi bu sarayın içinde  
Ellerin saçlarımda ve başım dizlerinde  
Her şeyden, her insandan, bütün dünyadan ırak (Tarancı, 2009: 55).

Cahit Sıtkı, önemli bir masal mekânı olan sarayı, masallardaki işlevleriyle ortaya koyarken okurun hayal evreninde korku, ihtişam ve endişeyi beraber yaşatır:

Korkulu bir sarayım doğduğum günden beri (Tarancı, 2009: 48).

Kilitli bir sarayda ağlıyor dul kadınlar (Tarancı, 2009: 53).

Çocukların masal evrenlerinde yarattıkları kahramanlar, Tarancı'nın dizelerinde çocuk saflığı içerisinde "bulut abla", "ağaç kardeş", "leylek amca" gibi hitaplarla samimiyet dolu bir eda ile dillendirilir:

Nereye böyle bulut abla  
Az bekle beraber gideriz  
Ben de buralı değilimdir  
Mahzun durursun ağaç kardeş  
...

Öyle ne daldın leylek amca (Tarancı, 2009: 116).

Tarancı, *Çocukluk* adlı şiirinde; Affan Dede'den çocukluğunu satın alırken masal yaşına yani çocukluğuna dönme arzusu taşır. Şiirdeki Affan Dede'ye masal satıcısıymış izlenimi veren şair, satın alınan çocukluk ile bir nevi masal kahramanına dönüşür:

Affan Dede'ye para saydım  
Sattı bana çocukluğumu  
Artık ne yaşıyorum, ne adım  
Bilmiyorum kim olduğumu (Tarancı, 2009: 178).

Yaşamının çoğunu yalnız geçiren ve bu yalnızlığını, endişesini her fırsatta dile getiren Cahit Sıtkı Tarancı, bu duygusunu masallarla süsleyerek bir nevi çağrışımsal evren yaratır. Yarattığı bu evrende de masalların eşsiz büyüsunü sonsuza dek yaşar:

Kalp çarpıntılarıyla günleri hesaplayan  
Bir benim, benim olan bir masaldır yalnızlık (Tarancı, 2009: 47).

Gerçek yahut masal  
Güzel geçsin ömrün (Tarancı, 2009: 106).

Bahar olsun güz olsun  
Ne güzel masalı var (Tarancı, 2009: 108).

Aşk ile gerçek eden her masalı (Tarancı, 2009: 127).

Bugün masal değil,  
Masaldan daha güzel, gerçek  
Bugün yeryüzünde olduğum gün (Tarancı, 2009: 166).

Cahit Sıtkı Tarancı, halkın belleğinde uzun yıllar tazeliğini ve kutsallığını koruyan halk hikâyesi kahramanlarından Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı'nın yaşadıkları kudretli, kederli, hüznü, tutkulu maceralara göndermelerde bulunur:

Ölüm gibi mukadder bir yol ki bu aşk  
Ucu ta Leyla ile Mecnuna çıkar (Tarancı, 2009: 89).

Âşık dediğin Mecnun misali kör  
Ne bilsin âlemde ne mevsimdir (Tarancı, 2009: 198).

Ben mihnet dolu bir ömrün devamında  
Çölde Mecnun gibi yanmışım ne çıkar  
Sen genç kızlığının yillanan camında  
Leyla sabrıyla beklesen milyon bahar (Tarancı, 2009: 104).

Tutkun gözümde Leyla'ya, Şirin'e bedelsin (Tarancı, 2009: 210).

Yalnızlığına teselli ve dayanak arayan Tarancı, *Yalnızlığımız* adlı şiirinde gökler altında Tanrı'nın, konaklarında beylerin ve paşaların bu duyguyu bütün kudretlerine rağmen yaşadıklarını dile getirerek kaderine razı olur. Aşklarıyla dillere destan bir serüvenin kahramanları olan Leyla'nın da Mecnun'un da aslında kavuşma anlarında bile yalnızlık duygusunu yaşadıklarını örtük bir şekilde ifade eder:

Koskoca Tanrı gökler ardında  
Beyler, paşalar saltanatında,  
Birçokları sefalet katında  
Mecnun'u, Leyla'sı vuslatında  
Kim yalnız değil ki hayatında  
Ya ölümler serviler altında (Tarancı, 2009: 201).

Cahit Sıtkı, kendini halk hikâyesi kahramanlarına benzetirken aşkını ve fedakârlığını kahramanların hikâye içerisinde verdiği sınav ve mücadelelerle özdeşleştirir. Mecnun'un Leyla'ya ulaşmak için çölde yaşadığı serüven, Ferhat'ın dağları delmek için salladığı gürz ve Kerem'in Aslı için çektiği dişler, Tarancı'nın aşkını ifade etmesi için birer benzetme unsurudur. Halk hikâyelerinin kahramanlarını bütünleştikleri nesnelerle ortaya koyan şair, çağrışımsal imgelerden hareketle kutsal bir aşk anlayışı ortaya koyar:

Âşık mı olmadım tapınırcasına  
Bir Mecnun geçti o çöllerden bir de ben  
Diş mi çektiirmedim âlemde Kerem gibi  
Ferhat gibi gürz mü sallamadım dağlara  
Ne Leyla yar oldu bana ne Aslı ne Şirin (Tarancı, 2009: 214).

Dinle bak, dağ neler söylemekte  
Ferhat'ın sevdalı kazmasından

Musa'nın hıçkırığına kadar (Tarancı, 2009: 105).

Çöl olsa aşar, dağ olsa yıkarım (Tarancı, 2009: 128).

Türk halk şiirinin en geniş ve kompleks türlerinden biri olan türkü, Tarancı'nın şiirlerinde kendi ruh halini yansıtacak biçimde Anadolu insanının perspektifinden coşku ve hüznü aynı anda yaşatan bir seda ile dile getirilir:

Geçmiş türkülerle

Yâd eder durur her kuş (Tarancı, 2009: 93).

Cıvıl cıvıl söylediğin türkünün

Oynak nağmesinde bahar geliyor (Tarancı, 2009: 175).

Saksıda sardunyanın kokusu kadar

Dalda İshak kuşunun türküleri de (Tarancı, 2009: 180).

Yanık türkülerinden biliriz

Yemen çölünü Sarıkamış'ı (Tarancı, 2009: 216)

Şiirlerindeki dokuyu, kültürün temelini oluşturan dinsel imgelerle zenginleştiren Cahit Sıtkı, bu düşüncesini inanç- inançsızlık tereddütleri çerçevesinde ortaya koyar. Bunu yaparken ironik bir yaklaşım sergileyen şair, bazen Nuh tufanına bazen Âdem ile Havva'ya bazen de Kerbela olayına telmihlerde bulunur:

Ferhat'ın sevdalı kazmasından

Musa'nın hıçkırığına kadar (Tarancı, 2009: 105).

Kuşların sohbeti pek hoş olur

Gülünç hikâyeler anlatırlar

Tufan'da Nuh'un salına dair (Tarancı, 2009: 105).

Ellerim elma dalında

Âdem ile Havva ecdadım (Tarancı, 2009: 151).

Kabil'in akıttığı kanmış, durdurulmazmış (Tarancı, 2009: 155).

Âdemle Havva'dan geldiğim doğru

Vuruldum bir kere elma dalına

Hala aklımda o Tufan yağmuru

Şükür çıktığıma Nuh'un salına (Tarancı, 2009: 158).

Ve böylece Azrail  
İstırapı mıhladı küçücük benliğine (Tarancı, 2009: 38).

Hazreti Hüseyin'in Kerbelası  
Kasvet günler, uykusuz geceler (Tarancı, 2009: 92).

Gün yoktur geçsin tasasız  
Geceler dersen Kerbela (Tarancı, 2009: 152).

Ölüm metaforunu şiirlerinde özgün bir şekilde işleyen şairlerden olan Cahit Sıtkı, *sinsi ölüm* diye seslenirken korku ve kaçış sesini Yunan Tanrılarının evi olan Olimpos'a duyurmaya çalışır:

Ses Olemp'e gitsin  
İlahlar işitsin (Tarancı, 2009: 91).

Farklı kültürlerde betimlenmiş, bazı inanışlara göre denizcilere şarkı söyleyip onları büyüleyen, çoğu zaman iyi kalpli yarı kadın, yarı balık varlıklar olan denizkızları, Tarancı'nın dizelerinde şairin çocukluğuna duyduğu özlemin bir parçası olarak huzurun yansımasıdır:

Uyuduğum yıldızlı geceleri  
Denizkızlarının kucagında (Tarancı, 2009: 101)

Halk inanışlarında, geleneklerde, mitolojide ve efsanelerde işlevsel özellikleriyle yer alan hayvanlar, Tarancı'nın şiirlerinde benzetme unsuru olarak kullanılırlar. Turna, geyik ve at şairin dizelerinde yoğun olarak yaşadığı duyguların bir yansıması olarak bazen gelenekten beslenen özellikleri ile bazen de sembolik olarak yer alır. "Turna halk ananemize göre mübarek, akıllı, her hareketi doğru, mukaddes bir kuştur. Bu sebeple uçuşları bir düzen ve sıra içinde olur. İnsanların yeryüzünde yaptıkları fena hareketlerden teessür duyarak zaman zaman yollarını şaşırırlar" (Elçin, 1997: 66). Tarancı'nın bazı şiirlerinde turna; türkülerde, halk hikâyelerinde ve masallarda sıkça karşılaştığımız haberleşme işlevi ile ele alınırken bazı dizelerde de halk kültüründeki işlevlerinin dışında tamamen şairin hayal dünyasında yarattığı imgelem gücü ile anlamını bulur:

Ne bileyim nereye gider turnalar (Tarancı, 2009: 124).

Vefasız sandığımız turnalar döndü  
Geçen yıl gittikleri meşhur diyardan (Tarancı, 2009: 169).

Ne postacı semtime uğrar  
Ne turnalar selam getirir (Tarancı, 2009: 186).

Halk anlatılarında güzelliğin, doğurganlığın, saflığın sembolü olarak yer alan geyik ile cesaretin, dayanışmanın, gücün sembolü olan at, Cahit Sıtkı'nın dizelerinde şairin ruh dünyasını, heyecanını, pişmanlığını yansıtan birer benzetme unsurudur:

Ah bu dağlar ah bu duman  
Yolunu şaşırdı geyik (Tarancı, 2009: 151).

Geyik dağdan dağa atlarken güzel (Tarancı, 2009: 224).

Ceylan gibi bir şey nazlı ve ürkek (Tarancı, 2009: 125).

Ve ölüm, kapımda kışner sabırsız

Bir at oldu nihayet (Tarancı 2009: 143).

Atımla beraber yatar kalkarım (Tarancı, 2009: 181).

Halk kültürü içerisinde önemli işlevlere sahip formülistik sayılar, Cahit Sıtkı'nın şiirlerinde gelenekten beslenen yapılarıyla kullanılır. 3, 14, 40 ve 1000 şairin dizelerinde bazen sembolik ve çağrışımsal anlamlarıyla bazen de halk bilimine karşıladıkları anlamlarla ifade edilir:

Camlar arkasında bekleyen çocuk

Üç mevsim güneşin seyrine dalar (Tarancı, 2009: 72).

Önemli aysal (ay ve ayın hareket durumları ile ilgili) sayılar içerisinde yer alan ve daha çok Arap- İslam kültürüyle bağdaştırılan on dört, ayın hareketleriyle ilişkilendirilip yorumlanır. Hem yedi rakamının iki katı olması hem de mükemmellik anlamı taşıması bu sayıya olan ilgiyi artırır. Daha çok İslam medeniyetleri ile ilgili yaptığı çalışmalarla tanınan Annemarie Schimmel, on dört sayısı ile ilgili şu önemli tespitlerde bulunur: “Bu gelenek 14 güzellikle de bağlantılıdır. 14 yaş genç güzel sevgilinin ideal yaşıdır, tertemiz yüzlü sevgili dolunayla karşılaştırılır, bunu bir ortaçağ Arap şairi şöyle belirtir: 7 artı 7 ay gibidir ve 7 iklim ve 7 göksel küre önünde saygıyla eğilirler” (Schimmel,2000: 233). Şiirlerinde çoğu zaman aşkı ve sevdayı çaresizlik ve umutsuzluk bağlamında dile getiren *Otuz Beş Yaş* şairi on dört sayısını Schimmel'in ifade ettiği gibi sevgilinin güzelliği ile bağdaştırır:

Göge sessizce yükselen ay on dördündeydi

Gece akasya dalında asılı gölgeydi (Tarancı, 2009: 97).

Nisan akşamlarının en tatlısı

Sevdiceğim on dördünü sürmede

Bende gönüllerin en kanatlısı (Tarancı, 2009: 128).

Tarancı, şiirlerinde 1000, 1001 ve 40 sayılarına da yer verir. Deyimlerde ve atasözlerinde sıkça kullanılan bu sayıları şair, bazen bu işlevleriyle bazen de sembolik olarak ele alır:

Gölgesi kendisinden bin kere beter ölüm (Tarancı, 2009: 90).

Arzın bağrında bin yol açılmış (Tarancı, 2009: 164).

Beyaz açılırken

Bu mavi sularda

Her gün bin bir yelken

Ani bir kararda (Tarancı, 2009: 147).

Unutup ağarmayı tanyeri kırk yılda bir (Tarancı, 2009: 125).

Kırk yılda bir fakirin gönlünü etsen (Tarancı, 2009: 212).

Halk takvimini, “herhangi bir yöre insanının kültürel bir miras olarak edindiği; doğal olgularla toplumsal kurumlar ve olgular arasındaki uzun süreli deneyimlere dayalı ilişkinin kurulduğu din, tarih, gelenek, eğitim, inanç, hukuk, tarım, siyaset gibi alanlardan hareketle zaman- hayat ikilisinin oluşturduğu bir sistem “(Artun, 2014: 239) olarak gören ve gelenekten beslenen bir şair olan Cahit Sıtkı, baharın gelişinde önemli bir aşama olarak kabul edilen; havaya, suya ve toprağa düştüğünde onları ısıttığına inanılan ve *kor halindeki ateş* anlamında kullanılan cemreyi bir şiirine (*İlk Cemre*) isim yaparak, baharın gelişini lirik bir eda ile tabiatın özgürlük serenadı olarak dile getirir:

Kar eriyivermiş, buz kırılmış  
Kuşlar gibi azat olmuş sular  
Toprağa düşer düşmez ilk cemre  
Arzın bağrında bin yol açmış  
Aktıkça akmış, şad olmuş sular  
Dağ başlarından ta denizlere (Tarancı 2009: 164).

Halk arasında modern ölçü birimleri kullanılmadan önce okka, arşın, endaze, batman gibi ağırlık ve uzunluk ölçü birimleri kullanılırdı. Şair, *Kim Kime Dum Duma* isimli şiirinde ölüm temasına bağlı olarak *arşın*terimini kefen ile bağdaştırır:

Amerikan bezi üç buçuk arşın  
Gerisini umma  
Âlemde ha ölmüşün ha kalmışın  
Kim kime dumduma (Tarancı, 2009: 227).

Pertev Naili Boratav’ın küçücük sanat yapıtları dediği alkış ve kargışlar Cahit Sıtkı’nın şiirinde kültürel bir zenginlik ögesi olarak yer alır:

Lanet sana yirmi yaşın komşu güzelinden (Tarancı, 2009: 210).

Suyun kurusun kanadın kırılınsın değirmen (Tarancı, 2009: 222).

Hemen Allah cümlemizin yardımcısı olsun (Tarancı, 2009: 215).

Allah çocuklarımıza acısın (Tarancı, 2009: 224).

Yüzünü sürekli topluma dönen ve oluşturduğu poetikasında halkın sesine kulak veren Tarancı, “şairin diline, üslubuna önem vermesi gerektiğine sürekli dikkat çekmiş, sanatını mecaz ve teşbihlerin arkasına gizlememiştir” (Eronat, 2010: 544). Bu yönüyle halk dilinde önemli unsurlar olan deyimleri de yerinde kullanmıştır. Doğan Aksan, deyimleri halkbilimi açısından değerlendirirken; “toplumun maddi ve manevi kültürünü yansıtan ve o toplumun düşünme biçimini hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan anlamlı sözlerdir” (Aksan, 1987: 89) der. “Türkçenin ses vekâleti, bizim uhdemizdir diyen Cahit Sıtkı, bu sorumluluğu yerine getirmeye bütün gücü ile çalışmış, kendinden önceki yerli ve yabancı şiir geleneklerinden yararlanmıştır. O, konuşulan dilde bol bol geçen deyimleri, hatta tekerlemeleri özellikle seçmiş duygusunu vermeden büyük bir tabilikle kullanmıştır. Cahit Sıtkı’nın duygularındaki samimiyet ve safiyet, onun ömür boyu hiç kaybetmediği çocukluğundan kalmıştır. Masalların cazibiyetine de bu safiyetle uzanır” (Enginün, 1991: 355). Veciz ifadeleri şiirin lehine unsurlar olarak gören Tarancı; şiirlerinde deyimleri, söyleyişlerine renklilik, zenginlik, içtenlik ve metaforik anlamlar katmak amacıyla kullanır:

Çıkar ağzındaki baklayı (Tarancı, 2009: 165).

Sanki şeytan tüyü var dağında, taşında (Tarancı, 2009: 178).

Alıştım her yıl baharı dört gözle beklerim (Tarancı, 2009: 208).

Git hemşerim, git kardeşim toprağına yüz sür (Tarancı, 2009: 209).

Kulun köpeğın olurum kapında istesen (Tarancı, 2009: 210).

Karalar giymişti Anadolu (Tarancı, 2009: 215).

Görünen köy kılavuz istemez (Tarancı, 2009: 220).

Samanlık seyran dediğın (Tarancı, 2009: 221).

Genellikle çocuklar tarafından söylenen ve nazım-nesir karışık halk edebiyatı ürünlerinden biri olan tekerlemeler, daha çok ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanan ve her konuda söylenebilen türlerdir. Cahit Sıtkı da çocukluğuna duyduğu özleminden olsa gerek tekerlemelere benzer şiirler yazar:

Uçtu uçtu leylek uçtu

Uçtu uçtu masa uçtu

Uçtu uçtu Semahat uçtu

Uçtu uçtu .....?

Ne uçtu sanırsınız çocuklar

Uçtu uçtu gençliğim uçtu (Tarancı, 2009:170).

Sağ elim arslan elim

Her hali ayrı ayrı

Dillere destan elim

Âlemde senden gayrı

Gerçek dayanak mı var

Yediğim ekmek senden

Sen ev yıkmaz ev yapar

Sensin beni ben eden (Tarancı, 2009:219).

### Sonuç

Halkbilimi izleklerinin çağdaş edebiyatta işlevsel kullanımı anlatılara canlılık, zenginlik ve işlerlik kazandırır. Cemal Süreya'nın "folklorun şiir için kaçınılması gereken bir tehlike olduğu" (Süreya, 1992: 24) görüşünün aksine; folklorik malzemenin şiiri besleyen kaynakların başında geldiği tezinin Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinde ispatlandığını görmekteyiz. Her ne kadar

Tarancı'nın şiirinin kaynağı Fransız şiiri ve şairleri olarak bilinse de halk şiirinin kaynaklarından ve söyleyiş özelliklerinden de beslendiğini söyleyebiliriz.

Cahit Sıtkı, halkbiliminin önemli türü olan masalları, masal kahramanlarını, mekânları ve sembolleri şiirlerinin dokularına işleyerek ortaya koymak istediği imgeleri, yaşadığı kaotik evreni zenginleştirir. O, masal motiflerinin yanında halk hikayesi, mitoloji, formel sayılar, deyimler vb. halkbilimi unsurlarını şiirlerinin dokusuna halk dilinin içtenliği ve sadeliği ile dahil eder. Ölüm, kaos, korku, endişe, aşk, özlem, yaşama sevinci, ayna gibi temleri dizelerine bir şair titizliği ile işleyen Otuz Beş Yaş şairi, şiirlerinde halkbiliminin motiflerinden başarıyla yararlanır.

Cahit Sıtkı Tarancı, şiirlerinde yer verdiği halkbilimi motiflerini çoğu zaman halk kültüründeki yansımalarıyla işlevsel olarak yer verir. Şair, bu unsurları şiirlerinde yoğun olarak yaşadığı ve okura yaşattığı ruh hallerine derinlik, zenginlik ve içtenlik kazandırmak amacıyla kullanır.

Hayatının her döneminde toplumdan kaçan ve kendine yeni sığınaklar arayan şair, masalların eşsiz mekânlarından ve izleklerinden, halk hikâyelerinin kutsal aşk anlayışından, halk anlatılarının samimi söyleyiş özelliklerinden, hayvanların kültüre yansıyan efsanevi durumlarından, sayıların gizeminden, deyim ve atasözlerinin yoğun anlatımından faydalanır

## KAYNAKÇA

Aksan, Doğan (2003), *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK Yayınları.

Artun, Erman (2014), *Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Adana: Karahan Kitapevi.

Elçin, Şükrü (1997), *Halk Edebiyatı Araştırmaları I* Ankara: Akçağ Yayınları.

Eliot, T. S. (2007), *Edebiyat Üzerine Düşünceler*. (Çev: Sevim Kantarcıoğlu) İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Enginün, İnci (1991), *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Eronat, Kamuran (2005), Cahit Sıtkı Tarancı'da Düş ve Gerçek Çatışması, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, s: 47-53.

Eronat, Kamuran (2007), Ölümünün 50. Yılında Cahit Sıtkı Tarancı, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

Eronat, Kamuran (2010) Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şair Kimliği ve Şiir Poetikasi, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, s.708, C:XCIX, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Kaplan, Mehmet (1990), *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Karabulut, Mustafa (2011), Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerine Psikanalitik Bir Yaklaşım, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/3 Summer 2011, p. 973-988 TURKEY

Karakaş, Rezan (2012), Cahit Sıtkı Tarancı'nın Eserlerinde Masalın İşlevi, *Karadeniz Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 13, s:135-155.

Korkmaz, Ramazan (2002), *İkaros'un Yeni Yüzü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Korkmaz, Ramazan (2009), *Cahit Sıtkı Tarancı*, Ankara: Grafiker Yayınları

Schimmel Annemarie (2000,) *Sayıların Gizemi* ( Çev: Mustafa Küpüşoğlu) İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Süreya, Cemal (1992), *Folklor Şiire Düşman*. İstanbul: Can Yayınları.

Tarancı, Cahit Sıtkı(1989), *Evime ve Nihale Mektuplar*.(Haz. Prof. Dr. İnci Enginün,)Ankara: TDK.

- 
- Tarancı, Cahit Sıtkı (2007), *Ziya'ya Mektuplar*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tarancı, Cahit Sıtkı (2009), *Otuz Beş Yaş*. İstanbul: Can Yayınları
- Tezel, Naki (1997), *Türk Masalları I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tura, Saffet. Murat (2008), *Şeyh ve Arzu*. İstanbul: Metis Yayınları